

ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ОЗНАК У ФОРМУЛІ ВІНАХОДУ ЧИ КОРИСНОЇ МОДЕЛІ

Колосов О.Є., д.т.н., с.н.с., заслужений винахідник НТУУ «КПІ», патентний повірений України

Колосов А.Е. Использование альтернативных признаков в формуле изобретения или полезной модели.

Проанализированы особенности составления и проверки правильности использования альтернативных признаков в формуле изобретения или полезной модели. Приведен пример использования совокупности альтернативных признаков в формуле полезной модели для зонтичного патента на способ размещения жилых домов модульного типа для проживания людей.

Ключевые слова: альтернативные признаки, формула, полезная модель, изобретение, патент

Kolosov O.Ye. Using of alternative signs in claims on invention or utility model.

The features of the compilation and validation of appropriate use of alternative signs in claims on invention or utility model were analyzed. An example of using a set of alternative signs in the formula for the utility model on umbrella patent for placement method of residential modular buildings for human habitation was given.

Keywords: alternative features, formula, utility model, invention, patent

Вступ

У патентній практиці альтернативні ознаки у формулі винаходу чи корисної моделі зустрічаються досить часто. Тому становить інтерес їх детермінування згідно існуючої патентно-нормативної документації, а також практичне використання відповідних положень в процесі складання та експертизи заявок. Адже такі патенти зі спектром альтернативних ознак у формулі надають Заявнику державну охорону з надзвичайно широким обсягом прав.

При цьому насамперед варто відштовхуватися від трактування альтернативних ознак як в патентно-нормативній документації ЄСРП, так і в патентно-нормативній документації пострадянських країн, включаючи, перш за все, Україну і Російську Федерацію (РФ) як правонаступницю ЄСРП.

У цій статті проаналізовано особливості складання та перевірки правильності використання альтернативних ознак у формулі винаходу чи корисної моделі. Також наведено конкретний приклад використання сукупності альтернативних ознак у формулі корисної моделі для так званого «зонтичного» патенту на спосіб, що стосується розміщення житлових будинків модульного типу для проживання людей.

Трактування альтернативних ознак в патентно-нормативній документації ЄСРП

Згідно п. 4.02.4 Інструкції ЕЗ-2-74 [1], що діяла в ЄСРП, альтернативними є еквівалентні ознаки, які не можуть бути виражені поняттям, їх узагальнюючим.

До альтернативних відноситься більшість ознак, що характеризують пристрій, спосіб і речовину. Наприклад, пристрій може характеризуватися наявністю елемента ("пружний елемент *або* вагова голівка"); формою виконання елемента ("труба зі щілинами змінного перерізу, *наприклад*, трапецеїдального або трикутного"); взаємним розташуванням елементів ("двогранні виступи, розташовані по вертикалі *або* похило") і т.д.

Найбільш часто альтернативними є наступні типи ознак: у пристрої – матеріал, з якого виконаний елемент або сам пристрій; у способі – вихідна сировина, матеріали, реагенти, каталізатори тощо, без яких неможливе виконання дій, що складають спосіб; у речовині – інгредієнти, що входять до її складу.

У формулах винаходів ці ознаки виражаються назвами (формулами) хімічних речовин (залізо, соляна кислота, CaO), які перераховуються, тому що не мають узагальнюючої назви.

При перерахуванні альтернативних ознак використовується найбільш повний набір мовних засобів, що служать для передачі альтернативних ознак. Тому тут обмежимося розглядом винаходів, в яких використана група речовин, що є для даного винаходу технічними еквівалентами.

Тут слід згадати про формулу Маркуша, яка, як відомо, існує в американській патентній практиці [2]. Згідно з правилами її застосування, виробленими патентним відомством США, якщо речовини *A*, *B* і *C* використовуються тільки окремо (тобто перебувають у відношенні суворо розділової диз'юнкції), формула Маркуша повинна мати наступний вигляд: "Матеріал з групи, що складається з *A*, *B* і *C*" (після слова "матеріал" може стояти слово "обраний").

Для передачі відношення сполучно-розділової диз'юнкції використовується складний союз "*i/або*". Вираз з цим союзом – "*A, B i/або C*", як і вираз з союзом "*або*", також є альтернативним. Тільки в цьому випадку членами альтернативного ряду виступають як окремі речовини *A*, *B* і *C*, так і всілякі комбінації цих речовин: *AB*, *AC*, *BC* і *ABC*.

Особливий різновид становлять альтернативні вирази, в яких перерахування назв еквівалентних речовин закінчується словами "*разом чи окремо*", "*у поєднанні або окремо*", "*окремо або в суміші*", "*взяті окремо або разом*", "*або їх суміш*" і т.п.

Формули винаходів, в яких словом "*наприклад*" вводиться альтернативний вираз, зустрічаються досить рідко. Набагато частіше цим словом (а іноді словом "*переважно*") вводиться назва однієї конкретної речовини.

Таким чином, поняття альтернативних ознак у патентно-нормативній документації ЄСРЄР описано досить точно і однозначно, причому вищевказаний методологічний підхід може бути застосований також до способів і пристроїв. Тому зрозуміло, що цей підхід взяли для практичного використання у патентній практиці країни СНД.

Альтернативні ознаки у вітчизняній патентно-нормативній документації

У Правилах складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель [3], зокрема, зазначається наступний взаємозв'язок між обсягом правової охорони винаходу (корисної моделі) та альтернативними ознаками, що містяться у їх формулах, а також з досягаємим технічним результатом.

Так, винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним. У свою чергу, корисна модель відповідає умовам патентоздатності, якщо вона є новою і промислово придатною.

Формула винаходу (корисної моделі) визнається такою, що виражає суть винаходу (корисної моделі), якщо вона містить сукупність його (її) суттєвих ознак, достатню для досягнення зазначеного Заявником технічного результату.

При цьому ознаку винаходу (корисної моделі) доцільно характеризувати загальним поняттям (що виражає функцію, властивість тощо), яке охоплює різні окремі форми його реалізації, якщо саме ці характеристики, які містяться в загальному понятті, забезпечують у сукупності з іншими ознаками досягнення зазначеного Заявником *технічного результату*.

Якщо таке поняття відсутнє або узагальнення неправомірне, то ознака винаходу (корисної моделі) може бути виражена як *альтернатива*. При цьому слід особливо підкреслити, що ознака винаходу (корисної моделі) може бути виражена як *альтернатива* тільки за умови, що така ознака при будь-якому зазначеному в альтернативі виборі у сукупності з іншими ознаками забезпечує досягнення одного і того самого технічного результату.

У свою чергу, у Правилах розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель [4] ще раз наголошується на те, що при перевірці формули винаходу визначають наявність у ній суттєвих ознак заявленого об'єкта, сукупність яких є достатньою для досягнення зазначеного Заявником технічного результату.

А за наявності у формулі ознаки, що виражена загальним поняттям, при існуванні окремих форм реалізації ознаки, що підпадають під зазначене загальне поняття, але не забезпечують отримання зазначеного технічного результату, Заявнику направляється повідомлення з мотивованим обґрунтуванням необхідності редагування цієї ознаки таким чином, щоб досягнення зазначеного технічного результату було забезпечено.

Трактування альтернативних ознак у патентно-нормативній документації РФ

Тут слід насамперед відзначити три нормативно-методичних документа патентного відомства РФ, а саме Роспатенту, що відносяться до розкриття сутності й трактування поняття «альтернативних ознак» у формулах винаходів і корисних моделей, які розвивають і поглиблюють це поняття, вперше описане в нормативно-методичній документації СРСР [1]: Керівництво з експертизи заявок на винаходи [5], Регламент ІЗ [6] та Регламент ПМ [7].

У п.2.5 вищевказаного Керівництва [5] «Перевірка правильності використання альтернативних понять для характеристики ознаки винаходу», зокрема, зазначається таке.

У тому випадку, коли ознака у формулі винаходу виражена у вигляді альтернативних понять, перевіряється дотримання Заявником вимоги підпункту (7) пункту 10.8 та підпункту (2) пункту 10.8.1.4 Регламенту ІЗ [6].

Як впливає із зазначених положень Регламенту ІЗ [6], використання альтернативних понять допускається в тому випадку, коли необхідно охарактеризувати кілька різних форм реалізації ознаки, що забезпечують (у сукупності з іншими ознаками винаходу) отримання одного і того самого технічного результату, однак загальне поняття, що охоплює такі форми, відсутнє або використання його неможливе.

Якщо альтернативні поняття використані Заявником без урахування зазначеної умови (отримання одного і того самого технічного результату), виникає підстава для твердження, що вимога підпункту (2) пункту 10.8.1.4 Регламенту ІЗ [6] порушена.

Наприклад, незалежний пункт формули представлений у наступній редакції: «Повітряне сопло, що містить центральний і периферійний підвідні канали, яке відрізняється тим, що воно має вставку, виконану з боку, зверненого до потоку, обтічної форми *або* з циліндричним поглибленням».

З опису винаходу слід (а при відповідному аналізі матеріалів заявки в цьому переконався і експерт), що за наявності в соплі обтічної вставки забезпечується досягнення технічного результату, що полягає в доданні потоку кільцевої форми, а при наявності вставки з циліндричним поглибленням забезпечується досягнення технічного результату, що полягає у формуванні протипотоку, що необхідно для активного змішування потоків, які підводяться через периферійний і центральний канали.

При виявленні порушення зазначеного характеру Заявнику повідомляється про це і пропонується скорегувати формулу винаходу. Доцільно також звернути увагу Заявника на те, що неспівпадання технічних результатів, на які «працюють» сукупності ознак, що містяться у формулі, і які включають різні альтернативні ознаки, унеможливує віднесення охарактеризованих такими сукупностями винаходів до варіантів відповідно до пункту 10.5 Регламенту ІЗ [6]. Така інформація виявиться Заявнику корисною в тому випадку, якщо він при коригуванні формули спробує представити ці винаходи у вигляді групи.

У рамках вже поданої заявки Заявник може виправити ситуацію, виключивши з формули одну з «альтернатив» або показавши, що є загальний для цих альтернатив технічний результат.

На практиці можлива ситуація, при якій ознака охарактеризована у формулі за допомогою трьох і більше альтернативних понять, а з порушенням вищезазначеної умови використані лише деякі з них. Про цю обставину Заявнику також слід повідомити з докладним аналізом ситуації.

Не виключено, що в якихось випадках усі «альтернативи», що містяться у формулі, забезпечують отримання одного і того самого технічного результату, але кожна (або частина) з них може забезпечити отримання ще й свого додаткового (супутнього) технічного результату. Це не повинно розглядатися як перешкода для визнання дотримання Заявником вимог, що пред'являються до альтернативних ознак.

Розглядаючи питання, пов'язане з використанням альтернативних понять для характеристики ознаки винаходу, необхідно додатково зупинитися на наступному.

Відповідно до підпункту (1) пункту 10.8.1.3. Регламенту ІЗ [6] до ознак винаходу, який включається у формулу, відноситься і родове поняття, що відображає призначення винаходу. Отже, можливість використання альтернативних понять для характеристики ознаки винаходу відноситься і до характеристики його призначення. Наприклад, родові поняття, що відображає призначення, може включати альтернативні поняття для характеристики сфери використання винаходу («пристрій для намотування рулонів у текстильному або паперовому виробництві»).

Слід мати на увазі, що про наявність альтернативи в характеристиці призначення не завжди свідчить форма запису цієї характеристики. Наприклад, родові поняття, що відображає призначення, представлено в наступній редакції: «Пристрій для зняття відпрацьованих втулок з натискного валика і надягання на нього нових втулок».

Із змісту формули і опису винаходу впливає, що для реалізації функцій зняття і надягання втулок у пристрої передбачені змінні робочі органи, які мають відповідне конструктивне виконання. Отже, багатофункціональність пристрою пов'язана з його переналадкою, тобто він працює або як пристрій для зняття втулок, або як пристрій для їх надягання. У такому випадку характеристику призначення слід розглядати як таку, що містить альтернативні поняття («для зняття або надягання втулок»).

Використання альтернативних понять (в явному або неявному вигляді) для характеристики призначення «багатофункціональних винаходів» допустимо, якщо при цьому так само, як і в інших випадках, у результаті використання альтернативи в характеристиці призначення не відбувається порушення вимог, встановлених Регламентом ІЗ [6].

У свою чергу, в Рекомендаціях з окремих питань експертизи заявки на корисну модель [8], зокрема, зазначається, що основні відмінності експертизи заявки на корисну модель (зауважимо, що в РФ патенти на корисну модель видаються тільки на пристрої – *прим. авт.*) від експертизи заявки на винахід полягають у тому, що експертиза заявки на корисну модель проводиться в один етап, що включає як елементи експертизи формальної, так і елементи експертизи по суті, тобто без проведення інформаційного пошуку та без перевірки новизни і промислової придатності.

У той же час дотримання формальних вимог, що пред'являються до заявки на корисну модель, перевіряється більш ретельно, ніж при проведенні формальної експертизи винаходів.

Перевірка наявності технічного результату, отриманого при здійсненні або використанні корисної моделі, проводиться з урахуванням положень пункту 20.4.1 Регламенту ПМ, підпункту (1.1) пункту 9.7.4.3 Регламенту ПМ [7]. При цьому слід виходити з того, що сутність корисної моделі як технічного рішення виражається у сукупності суттєвих ознак, достатньої для досягнення забезпечуваного корисною моделлю технічного результату, і брати до уваги те, що формула корисної моделі повинна виражати сутність корисної моделі, тобто містити сукупність її істотних ознак, достатню для досягнення зазначеного Заявником технічного результату [8].

Дискусійні питання трактування сукупності альтернативних ознак

Як відзначає Джермакян В.Ю. [9], у Керівництві з експертизи заявок на винаходи [5] недостатньо повно відображені найбільш актуальні практичні ситуації, пов'язані з якісною і глибокою перевіркою дотримання норми п.2 ст.1375 четвертої частини ГК РФ [10]. Відповідно до вищезгаданої норми, формула винаходу повинна виражати його суть і бути повністю заснованою на *описі*. І саме ця норма закону, на думку Джермакяна [9], а не

Адміністративні регламенти [6-7] чи Рекомендації [8], в першу чергу дозволяє і зобов'язує експертів при розгляді заявок на винаходи такого типу діяти зовсім однозначно.

Тому коли мова йде про встановлення запитуемого обсягу прав, умовою допустимості використання у формулі винаходу аналізованих альтернативних ознак є розкриття в описі суті винаходу в обсязі, що дозволяє судити про те, наскільки однозначно формула винаходу висловлює суть винаходу і повністю заснована на його описі.

При цьому дуже часто під виглядом такої кореляції в описі заявки (і виданих патентів) представляється фактично дослівне клонування формули винаходу у вигляді дублювання усіх її пунктів. При цьому практично не наводяться окремі сукупності кожного з можливих варіантів, що дозволяють судити про розкриття суті винаходу [9].

Причому Заявнику практично не потрібні всі можливі численні варіанти, що відображені у формулі винаходу з альтернативними ознаками. Його в основному цікавить тільки один або два варіанти, які якісно «заховані» всередині різних сполучень альтернатив. Проте часто виявляється, що саме ці «заховані» варіанти винаходу, як правило, давно використовуються на підприємствах, потенційно обраних Заявником для майбутньої патентної атаки, і саме на них «наїде» згодом новоявлений власник такого патенту [9].

Російській практиці такі спори добре відомі на прикладі так званих «пляшкових» патентів, після яких ФПС вжив заходів, спрямованих на витребування у поданих заявках таких описів винаходів чи корисних моделей, повнота яких підтверджує витребуваний обсяг прав [9]. Однак напрацьована практика, спрямована на припинення видачі патентів з необґрунтовано широким обсягом прав, не завжди дотримується. Причому однією з причин цього може бути відсутність відповідних рекомендацій для патентних експертів.

Відповідно до підпункту 1.1 п.10.7.4.3 та підпункту 3 п. 10.8 Регламенту ІЗ [6], суть винаходу як технічного рішення виражається сукупністю суттєвих ознак, достатньої для досягнення забезпечуваного винаходом технічного результату. Причому якщо формула винаходу містить таку сукупність ознак, вона визнається такою, що виражає сутність винаходу. У свою чергу, Керівництво з експертизи заявок на винаходи [5] предписує експерту після визначення сукупності ознак, що обумовлює вказаний Заявником технічний результат, встановити, чи всі ознаки цієї сукупності містяться в аналізованій формулі винаходу. При цьому часто виявляється, що альтернативні ознаки утворюють при їх комбінуванні *невизначену безліч* окремих сукупностей ознак.

Ситуація ускладнюється ще й тим, що посилення на абсолютно всі варіанти, наведені у формулі винаходу, щодо існуючого рівня техніки в патентно-інформаційних джерелах все одно не знайти. При цьому відсутність в описі поданої заявки *конкретних сукупностей ознак*, описаних у формулі винаходу через альтернативні ознаки, не дозволяє експерту визначити конкретні сукупності ознак технічних рішень, щодо яких має бути проведений повноцінний *інформаційний пошук*. Це, в свою чергу, не дозволяє експерту робити повноцінне порівняння з аналогами, так як неможливо зіставити ознаки відомого технічного рішення з ознаками, які закамують в невідому за обсягом прав сукупність ознак.

У разі багатоланкової формули винаходу з альтернативними ознаками (див. приклад нижче) кількість можливих варіантів збільшується багаторазово. Тому практично неможливо уявити, що всі ці багатотисячні варіанти винаходу забезпечують отримання одного і того самого технічного результату (що є обов'язковою умовою для дотримання вимоги єдності винаходу в одному незалежному пункті формули).

Таким чином, відсутність конкретних сукупностей ознак кожного варіанту винаходу не дозволяє здійснити повноцінний експертний аналіз досягаемого технічного результату. Внаслідок цього стає очевидним, що практично неможливо визначити обсяг охорони, якої просить Заявник, і провести оцінку патентоспроможності кожного варіанту винаходу.

У такій ситуації експерт фізично не в змозі і *не зобов'язаний* формувати сукупності ознак, щодо яких має бути проведена перевірка формули винаходу – причому як на стадії формальної експертизи, так і при проведенні експертизи по суті.

У свою чергу, розділ «суть винаходу (або корисної моделі)» повинен містити всі сукупності ознак кожного варіанту винаходу (або корисної моделі), що визначають обсяг

охорони, якої просять, незалежно від форми, в якій запитується охорона варіантів: у вигляді незалежних пунктів формули, або пов'язаних альтернативними виразами в одному пункті.

Зазначена вимога повинна вважатися дотриманою, якщо ознака, виражена у вигляді альтернативи, при будь-якому дозволяемому за такою альтернативою виборі, у сукупності з іншими ознаками винаходу забезпечує отримання одного і того самого технічного результату. При цьому якщо за допомогою альтернативи виражено кілька ознак, то отримання одного і того самого технічного результату має бути забезпечено поєднанням кожної з альтернативних характеристик однієї ознаки з кожною з альтернативних характеристик інших ознак окремо.

Наприклад, якщо у формулі винаходу є ознака A , виражена через дві альтернативні характеристики A^1 і A^2 , а також ознака B , виражена через дві альтернативні характеристики B^1 і B^2 , то аналіз на відповідність формули винаходу обговорюваній вимозі (досягаемому технічному результату) повинен проводитися окремо у відношенні сукупностей ознак, що включають всі можливі в цьому випадку чотири альтернативи, а саме: A^1B^1 ; A^1B^2 ; A^2B^1 ; A^2B^2 [9].

Ще раз повторюся, але без вищевказаних відомостей неможливо провести повноцінний інформаційний пошук та експертизу по суті з перевіркою патентоспроможності щодо *кожної* сукупності ознак, що характеризує *кожний* окремий варіант винаходу. Причому доцільним є проведення такої процедури як при формальній експертизі, так і при експертизі винаходів по суті, а також й відносно експертизи корисних моделей.

Тобто повинна простежуватися пряма кореляція між змістом запитуваного обсягу прав за формулою винаходу і об'ємом, що розкриває в описі заявки сутність кожного варіанту винаходу, охарактеризованого тільки йому притаманною сукупністю суттєвих ознак. Адже після видачі патенту на винахід без такої повноцінної перевірки патентоспроможності заявленого технічного рішення щодо *кожної* задекларованої сукупності ознак, тобто патенту на винахід з необмежено широким обсягом прав, можливі ситуації, при яких весь ринок у відповідній галузі техніки «ставиться на вуха» таким патентовласником.

Приклад формули корисної моделі з альтернативними ознаками у способі розміщення житлових будинків модульного типу для проживання людей

Розглянемо формулу корисної моделі України з альтернативними ознаками для способу розміщення житлових будинків модульного типу для проживання людей [11].

В аналізованому прикладі досягаємія технічний результат корисної моделі сформульовано таким чином:

В основу корисної моделі поставлена задача підвищення ефективності способу шляхом вибору ефективної конструкції мобільного модуля (ММ), призначеного як для короткочасного, так і для довготривалого проживання людей із заздалегідь вибраними умовами комфорту і ступенем автономності проживання, а також досягнення оптимальності і компактності розміщення обраної конструкції ММ із збереженням ландшафту, флори і наявних об'єктів на існуючих вільних і частково зайнятих територіях, у тому числі на територіях, нетрадиційних для використання як місць для проживання, що приведе до спрощення, збільшення мобільності установки, зменшення часових витрат і здешевлення процедури монтажу житлових будівель модульного типу на основі ММ.

Зауважимо, що вищевказаний патент [11] одночасно є прикладом т.зв. «зонтичного» патенту [12], тобто патенту, який охоплює практично більшість можливих варіантів (залежні п.п. 2-22 формули) реалізації розглянутого способу (тобто місць встановлення або розміщення ММ), а його формула повністю наведена нижче.

Формула корисної моделі

1. Спосіб розміщення житлових будинків модульного типу для проживання людей на базі мобільного модуля (далі — ММ), що полягає у виборі ММ з наперед заданими габаритними розмірами, наступному його транспортуванні до місця передбачуваної

установки, здійсненні монтажу або установки ММ на обраній території і подальшій експлуатації ММ, який відрізняється тим, що, в якості ММ використовують як цілісну, так і збірно-розбірну конструкцію і/або споруду, яку виготовляють з можливістю приєднання до неї подібних конструкцій і/або споруд з усіх боків ММ, транспортування ММ до місця передбачуваної установки здійснюють як в зібраному стані ММ, так і в розібраному стані ММ, використовують ММ як спільно з системами життєзабезпечення і системами інженерних комунікацій, прив'язаних до цих систем життєзабезпечення, які виконують з можливістю їх демонтажу, так і без вищевказаних систем, і/або з їх частинами, здійснюють прив'язку або розміщення встановлюваних ММ щодо території за місцем їх передбачуваної установки шляхом визначення конфігурації та порядку розміщення, а також необхідної кількості та поверховості розміщення ММ, які розміщують як на горизонтальній, так і на похилій поверхні у вигляді одноповерхового або багатоповерхового розміщення, у тому числі за допомогою приєднання ММ один до одного по висоті, а також в поздовжньому і в поперечному напрямку, а також з урахуванням наявності чи відсутності на території передбачуваного розміщення ММ дерев, кущів, стовпів, інших інфраструктурних та архітектурних об'єктів або будівель, а також заасфальтованих і/або незаасфальтованими доріжок і/або шляхів у внутрішніх дворах, і/або в прибудинковій території, і/або в парковій зоні, чи інсталиують ММ в оточуючий ландшафт, при цьому за наявності на території передбачуваної установки ММ одноповерхових і/або багатоповерхових будівель і/або споруд і/або конструкцій, ММ встановлюють на наступний поверх або встановлюють ММ над цими будівлями і/або з торців об'єкта з урахуванням інсоляції світла і/або спорудами і/або конструкціями, як безпосередньо на їх даху, так і на опорних конструкціях, які встановлюють з боків одноповерхових і/або багатоповерхових будівель і/або споруд і/або конструкцій, після чого з'єднують ММ над дахами існуючих будівель і/або споруд і/або конструкцій, а за наявності на території передбачуваної установки ММ експлуатованих чи не експлуатованих пішохідних і/або проїзних і/або газонних майданчиків і/або доріг, покритих як твердим покриттям, так і м'яким покриттям, або оброблених, ММ встановлюють як на цих майданчиках і/або дорогах, так і на узвишші над ними на палях, при цьому прокладку інженерних комунікацій здійснюють від існуючих централізованих інженерних комунікацій і/або автономних і/або мобільних і/або енергозберігаючих і/або альтернативних і/або незалежних джерел енергії та утилізації, до відповідних інженерних комунікацій встановлюваних ММ.

2. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють на території автозаправних станцій або поруч з ними.

3. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють на території лікарняних чи медичних установ або поруч з ними.

4. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють поруч з ресторанами або пунктами громадського харчування, або на прилеглий до них території.

5. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють на території будівельних об'єктів.

6. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють на території навчальних закладів або поруч з ними, в тому числі дошкільних, середньоосвітніх, вищих та спеціалізованих навчальних закладів.

7. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють на території вокзалів, в тому числі залізничних, річкових, морських, автовокзалів, а також аеропортів чи поруч з ними.

8. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють на території спортивних комплексів чи споруд або поруч з ними.

9. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють поруч із входом в метрополітен і/або виходом з нього.

10. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють у підземних переходах.

11. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють на території готелів або поруч з ними.

12. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють на території торгових і/або торгово-офісних комплексів і/або парків розваг.

13. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють на території як надземних, так і підземних автостоянок.

14. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють на території паркових зон і/або зон відпочинку і/або баз відпочинку.

15. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють на території пунктів пропуску через кордон або поруч з ними.

16. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ встановлюють на території парковок або парко-місць.

17. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ використовують як без системи життєзабезпечення, так і з системою життєзабезпечення, що включає як окремо, так і спільно, а також у різних комбінаціях систему електропостачання, систему вентиляції та кондиціонування, систему кліматичного контролю за вологістю і/або за температурою, систему опалення, систему освітлення, систему холодного та гарячого водопостачання, систему водостічних зливів відпрацьованих вод і фекалій і погодних опадів, систему телефонного і/або телевізійного зв'язку, і/або радіозв'язку, і/або зв'язку з системою Інтернет, і/або супутникову систему зв'язку, і/або телекомунікаційну систему зв'язку, охоронну систему безпеки і/або оповіщення, а також систему пожежної сигналізації і/або оповіщення.

18. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, ММ комплектують як окремо, так і спільно, а також у різних комбінаціях індивідуальним повнофункціональним санвузлом, що включає душову кабінку і/або ванну, умивальник, туалет, мебльованим повнофункціональним вузлом для кожного мешканця людини у складі шафи, тумби, ліжка, робочого столу, а також повним кухонним блоком у складі холодильника, плити, умивальника, витяжки, робочого столу з тумбами, мікрохвильової печі, чайника, кухонного комбайна, посудомийної машини, морозильника, або ММ використовують без індивідуального повнофункціонального санвузла, без повнофункціонального вузла для кожного мешканця і без повного кухонного блоку.

19. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, всередині ММ виконують у вигляді приміщення, що складається з не менш, ніж однієї ізольованої кімнати.

20. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, в ММ використовують природне і/або штучне освітлення і/або вентиляцію і/або опалення.

21. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, використовують ММ, що забезпечує можливість автономної роботи як в стаціонарних, так і в польових умовах.

22. Спосіб по п.1, який відрізняється тим, що, в ММ використовують як окремо, так і спільно, а також у різних комбінаціях об'єкти і системи у вигляді автономних і/або альтернативних і/або мобільних і/або поновлюваних і/або енергозберігаючих джерел енергії у вигляді сонячних батарей, повітряних і/або рідинних сонячних і/або підземних і/або водосемних колекторів, фільтра очищення і/або переробки води, каталітичної печі повільного горіння і/або системи переробки сміття, а також баків зберігання і подачі води і/або свердловини і/або колодязів забору води в землі і/або водоймах без зовнішнього водопроводу подачі води або паралельно з ними, а також септиків і/або вигрібних ям і/або ємностей приймання відпрацьованих вод і фекалій, а також використовують ММ без вищевказаних об'єктів і систем.

Очевидно, що вищевказаний патент на корисну модель України, виданий у результаті проведення тільки формальної експертизи, надає його власнику досить широкий обсяг прав. Причому оскаржити такий патент можна у судовому порядку, причому без всяких серйозних наслідків для власника такого патенту. Однак така процедура вимагає певних витрат часу і коштів, в тому числі збору доказової бази для обґрунтування відсутності новизни (*кожного варіанта!*) заявленого технічного рішення і вимоги проведення експертизи на новизну, акцентування уваги на відсутності в описі всієї сукупності істотних ознак, достатньої для досягнення зазначеного Заявником технічного результату, а також проведення судової експертизи.

Тепер уявімо (умовний приклад), що заявляється винахід з такою ж назвою, технічним результатом і з вищевказаною формулою, і спробуємо (умовно) визначити

(попередньо оцінити) обсяг прав, який декларується у формулі винаходу, і який за (позитивними) результатами експертизи може бути наданий Заявнику.

Очевидно, що перш ніж провести експертизу по суті, визначити відповідність заявлених варіантів винаходу умові промислової придатності, оцінити технічний результат, визначити сферу і обсяг інформаційного пошуку, встановити дотримання вимоги єдності винаходу, необхідно осмислити сутність *кожного варіанта* винаходу, заявленого у формулі.

При цьому сутність кожного варіанта винаходу повинна бути викладена в розділі опису «суть винаходу» у вигляді окремої сукупності істотних ознак для кожного варіанту, заявленого у формулі. Без виконання цієї умови неможливо встановити, чи розкритий в описі заявки кожен варіант заявленого винаходу з повнотою, достатньою для його здійснення.

При цьому відразу виникає ряд декількох взаємопов'язаних питань. По-перше, за скількома конкретними варіантами винаходу експерт повинен провести інформаційний пошук? По-друге, яка сукупність істотних ознак кожного варіанта винаходу? І, по-третє, скільки взагалі представлено варіантів винаходу у його формулі?

Для відповіді на третє питання спростимо завдання суто до математичного підрахунку числа варіантів винаходу, тобто до визначення кількості сполучень союзів «або», «і/або», а також «як..., так і...» із залученням комбінаторики. У розглянутому прикладі союз «або», а також «чи» у чистому вигляді повторюється 8 разів, комбінований союз «і/або» 27 разів, а у альтернатива у вигляді «як..., так і...» 7 разів (і це тільки в незалежному пункті формули, не рахуючи залежні пункти, особливо №№ 18, 22!).

У сумі (тільки для незалежного пункту формули) отримуємо мінімальне число альтернативних комбінацій $n = 8 + 27 + 7 = 42$, і це без урахування інших можливих комбінацій, зокрема «як окремо, так і спільно, а також у різних комбінаціях» і т.п. Зрозуміло, що числом 42 із суми всіх союзів «або» не визначається число конкретних варіантів винаходу, отримуваних при комбінуванні всіх можливих альтернативних поєднань.

Визначимо число конкретних варіантів (сполучень) винаходу (C) за відомим з комбінаторики виразом для неупорядкованої вибірки обсягу k з безлічі, що складається з n елементів ($k \leq n$): $C_n^k = n! / [k!(n - k)!]$ для $n = 42$ комбінацій, і залежно від умовно обраних можливих комбінованих альтернативних поєднань по $k = 2, 3, 4, 5$ альтернативним комбінаціям різних ознак.

Очевидно, що всі наступні можливі поєднання та їх комбінації в сумі немає сенсу прораховувати, так як сумарне число конкретних варіантів винаходу, сутність яких потрібно усвідомити і провести інформаційний пошук та експертизу, не піддається скільки-небудь логічному осмисленню: $C_{42}^2 = 861$ при $k = 2$; $C_{42}^3 = 12341$ при $k = 3$; $C_{42}^4 = 111930$ при $k = 4$; $C_{42}^5 = 850668$ при $k = 5$ і т.д.

У зв'язку з цим за заявками, що містять подібні формули винаходу з безліччю поєднань альтернативних ознак, Заявнику має бути направлений запит з пропозицією доповнити опис відповідними відсутніми відомостями з розкриття в описі заявки всіх конкретних варіантів винаходу, утворених з конкретних комбінацій альтернативних поєднань ознак, так як їх відсутність не дозволяє провести повноцінну експертизу.

Причому і формальна експертиза за такими заявками не буде завершена, поки Заявник не доповнить заявку необхідним описом кожного варіанту, або не змінить формулу винаходу, виключивши з неї формулювання, що приводять до невизначеності *заявленого обсягу прав*. При відмові від внесення відповідних змін і доповнень до заявки остання повинна визнаватися відкликаною.

Висновки

1. Трагування альтернативних ознак у патентно-нормативній документації ЄСРП, РФ і України є практично ідентичними.

2. Патент на корисну модель України, що містить сукупність альтернативних ознак, і який виданий в результаті проведення тільки формальної експертизи, надає його власнику досить широкий обсяг прав, у тому числі можливість «блокування» ринку для потенційних конкурентів. Оскаржити такий патент можна в судовому порядку, однак така процедура

вимагає певних витрат часу і коштів. Незважаючи на це, практика використання альтернативних ознак у формулах як винаходів, так і корисних моделей набирає обертів.

3. Що стосується винаходу, то відсутність конкретних сукупностей ознак кожного варіанта у заявці на винахід не дозволяє здійснити повноцінний експертний аналіз досягасмого технічного результату, внаслідок чого практично неможливо визначити обсяг охорони, якій просять, а також провести оцінку патентоспроможності кожного варіанту винаходу. Крім того, розділ опису «суть винаходу» повинен містити всі сукупності ознак кожного варіанту винаходу, що визначають обсяг охорони, незалежно від форми, в якій запитується охорона варіантів: у вигляді декількох незалежних пунктів формули, або пов'язаних альтернативними виразами в одному пункті.

Література

1. Инструкция по государственной научно-технической экспертизе изобретений (ЭЗ-2-74). Утверждена Председателем Государственного комитета Совета Министров СССР по делам изобретений и открытий 13 декабря 1973 года (с изм. и доп. №1 от 17.03.1983г.).

2. Могилевский В.М. Способы выражения альтернативных признаков в формуле изобретения // Вопросы изобретательства. – 1979 – № 9.

3. Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України 22.01.2001 № 22 із змінами згідно з наказом № 154 від 26.02.2004р. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27 лютого 2001р. за № 173/5364.

4. Правила розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України 15.03.2002р. № 197 із змінами згідно з наказом №578 від 14.06.2011р. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 15 квітня 2002р. за № 364/6652.

5. Руководство по экспертизе заявок на изобретения. Утверждено приказом Роспатента от 25 июля 2011г. №87 (с изменениями, внесенными приказом Роспатента от 10 января 2013г. № 1).

6. Административный регламент исполнения Федеральной службой по интеллектуальной собственности, патентам и товарным знакам государственной функции по организации приема заявок на изобретение и их рассмотрения, экспертизы и выдачи в установленном порядке патентов Российской Федерации на изобретение. Утвержден приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 29 октября 2008 г. № 327. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Российской Федерации 20 февраля 2009 г. № 13413.

7. Административный регламент исполнения Федеральной службой по интеллектуальной собственности, патентам и товарным знакам государственной функции по организации приема заявок на полезную модель и их рассмотрения, экспертизы и выдачи в установленном порядке патентов Российской Федерации на полезную модель. Утвержден приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 29 октября 2008 г. № 326. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Российской Федерации 24 декабря 2008 г. № 12977.

8. Рекомендации по отдельным вопросам экспертизы заявки на полезную модель. Утверждены приказом Роспатента от 31.12.2009г. № 196.

9. Джермакян В.Ю. Проверка обоснованности испрашиваемого объема прав по формуле изобретения с альтернативными признаками. Где она? - <http://www.gorodissky.ru>

10. Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая) от 18.12.2006г. № 230-ФЗ (ред. от 23.07.2013 г.) (с изм. и доп., вступающими в силу с 01.09.2013 г.).

11. Пат. України на кор. мод. №87283, МПК (2006) E01H15/00. Спосіб розміщення житлових будинків модульного типу для проживання людей. Заявник – Погребний Є.Л. Заявка u№2013 14295; заявл. 09.12.2013. Опубл. 27.01.2014, Бюл. №2.

12. www.kolosov.kiev.ua; www.kolosov.ua